

Νομικά προβλήματα
 διασυνοριακών συγχωνεύσεων τραπεζών στην Ε.Ε.
 Ένας ακόμη κοινός τύπος
 εταιρικού, τραπεζικού και οικονομικού δικαίου¹

Βασίλη Α. Δούβλη
 Δικηγόρου, Αν. Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου

1. Η αυξανόμενη τάση συγκέντρωσης κεφαλαίων και επιχειρήσεων¹ διεθνώς τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια του ανταγωνισμού, αλλά και της παγκοσμιοποιημένης πλέον, όπως συνηθίζεται να την αποκαλούν², οικονομίας είναι γεγονός ευρέως γνωστό. Κύριο "όχημα" επίτευξης του προηγούμενου στόχου αποτελούν βέβαια οι εξαγορές και συγχωνεύσεις επιχειρήσεων³. Ιδιαίτερα όσον αφορά τις συγχωνεύσεις, η εντατικοποίησή τους κατά τη διάρκεια ιδίως των περασμέ-

* Οι απόψεις που εκφράζονται στη μελέτη αυτή πηγάζουν αποκλειστικά από τις ευρύτερες επιστημονικές μου θέσεις, χωρίς να εξαρτώνται ή να επηρεάζονται με κανένα τρόπο από την παράλληλη επαγγελματική μου ιδιότητα ως εμπίσθου δικηγόρου της ΕΤΕ.

¹ Χαρακτηριστικά, βλ. Β. Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, 1986, 1 επ, 7 επ. Κ. Βούτση, Γενικών Εμπορικών Δίκαιον, 2000 (4^η εκδ.), 420 επ.

² Αντί κολλών, Β. Δούβλη, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, 2001, 15 επ., 50, 76 επ, 80. Του ίδιου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2003, 33 επ., με εκτενείς βιβλιογραφικές αναφορές. Επίσης, κατωτ. σημ. 4, *in fine*.

³ Συνοπτικά, Βούτσης, οπ, 422 επ. Του ίδιου, Ο θεσμός των ανωνύμων εταιριών, 1976, 277 επ. Του ίδιου, Εταιρική Εμπορικού δικαίου, 1986, 214. Ι. Παπαγιάννη, Δίκαιο ανωνύμων εταιριών, 1997, 711 επ. Χ. Χρυσάνθης σε ΔικΑΕ, τ. 8, 2001 (2^η εκδ.), Εισαγ. 66-89, αριθ. 83 επ. Σ. Μούζουλας σε ΔικΑΕ, τ. 8, οπ, 75, αριθ. 1 επ. Χ. Παμπούκη, Νομικά πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων, 2002, 175 επ. Ακόμη, J.-J. Caussain, Fusions transfrontalières, JCP (éd. Entreprise et Affaires), 1999, 897. Του ίδιου, Des fusions transfrontalières dans l'Union Européenne, Droit Bancaire et Financier – Mélanges AEDBF-France, II, 2000, 113, με αρκετές, κυρίως γαλλικές, βιβλιογραφικές παραπομπές.

νων ετών, αλλά και η πρόβλεψη για ακόμη μεγαλύτερη επαύξηση του φαινομένου στο άμεσο μέλλον δεν άφησε ανέγγικτο και τον χρηματοπιστωτικό τομέα, με επίκεντρο τις τράπεζες⁴. Το ζήτημα φυσικά ενδιαφέρει πιο συγκεκριμένα σε σχέση με τα συμβαίνοντα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) καθώς και την Ελλάδα, όπου διαπιστώνονται *grosso modo* παράλληλες τάσεις⁵.

Επικεντρώνοντας στη συνέχεια την προσοχή μας στα δεδομένα του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), ιδιαίτερα δε, για λόγους που εξηγούνται ακολούθως, σε επίπεδο κοινοτικού εταιρικού δικαίου⁶, το θέμα των διασυνοριακών συγχωνεύσεων ανωνύμων ειδικότερα εταιριών επιχειρήθηκε παλαιότερα να λυθεί μέσω της προώθησης σχετικής πρότασης δέκατης οδηγίας. Δυστυχώς, η εν λόγω πρόταση, η οποία πρωτοπαρουσιάστηκε το 1973 για να προβληθεί και πάλι βελτιωμένα από την Επιτροπή της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1985⁷, δεν έγινε δυνατόν τελικά να υιοθετηθεί, παραμένοντας έκτοτε ουσιαστικά σε αδράνεια⁸. Στο μεταξύ, είχε ήδη θεσπισθεί η ονομαζό-

⁴ Εντελώς ενδεικτικά, βλ. πρόσφατα δημοσιεύματα σε "N", 15.4.02, 17.9.02, 18.10.02, 24.10.02 και 18.11.02. Επίσης, *Caussain*, JCP, σπ, 899. Παλαιότερα, *B. Marois*, L' internationalisation des banques, Παρίσι, 1979. Όσον αφορά εξ άλλου τις διαφαινόμενες δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις στον ΕΟΧ από τη σχεδιαζόμενη επιβολή στις συγχωνεύσεις διεθνώς νέων λογιστικών κανόνων, παρεμφερών με αυτούς που ισχύουν εδώ και ένα χρόνο στις ΗΠΑ, από μέρος του Συμβουλίου Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (International Accounting Standards Board-IASB), βλ. "N", 6.12.02, 17. Το θέμα δεν είναι πάντως άσχετο προς την παγκοσμιοποίηση "made in USA", που προωθείται συστηματικά με αφετηρία τη δεκαετία του '90, βλ. ανωτ. σημ. 2 και χαρακτηριστικότερα, *Κ. Βεργόπουλου*, Το τέλος του κύκλου. Καταστολή και ηγεμονία στον 21^ο αιώνα, 2002, 93 επ, 159 επ. Προς την ίδια κατεύθυνση, από άλλη όμως σκοπιά, βλ. *Μ. Σιδηρόπουλου*, Η μακροοικονομική πολιτική των ΗΠΑ μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις και οι επιπτώσεις στην Ε.Ε, Φιλελεύθερη Έμφαση, τευχ. 12/2002, 86 επ.

⁵ Ανωτ. σημ. 4. Πάντως, κατά τη διάρκεια του 2002 φαίνεται να παρατηρείται μία κάμψη των τραπεζικών συγχωνεύσεων στη χώρα μας, βλ. "N", 28.12.02, 7.

⁶ Για τη γενικότερη ανέλιξη του οποίου, βλ. αντιπροσωπευτικά, *Β. Δούβλη* σε ΔικΑΕ, τ. 1, 2002 (2^η εκδ), Εισαγ. Μέρος IV.

⁷ ΕΕΕΚ 25.1.85, C. 23/11.

⁸ Συγκεντρωτικά, βλ. *Δούβλη* σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 20, 69-71. *Του ίδιου*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, σπ, 38. Ακόμη, *Α. Καραγκουνίδη*, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, 1997, 15 επ. *Χ. Παμπούκης*, σπ, 171.

μενη τρίτη εταιρική οδηγία 78/855/ΕΟΚ περί συγχωνεύσεων των ανωνύμων εταιριών, η οποία όμως αναφέρεται αποκλειστικά στην εναρμόνιση των εθνικών δικαίων των κρατών μελών⁹, χωρίς να εμπεριέχει ρυθμίσεις ως προς τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις¹⁰. Τα παραπάνω επηρεάζουν βέβαια καθοριστικά και τον χώρο των πιστωτικών ιδρυμάτων, όπου λόγω έλλειψης ειδικής κοινοτικής νομοθεσίας ως προς τη συγχώνευσή τους, εφαρμόζονται κατ' αρχάς οι ρυθμίσεις του κοινού εταιρικού δικαίου. Πέρα όμως από τα όρια του εταιρικού δικαίου σε κοινοτικό ή / και εθνικό επίπεδο, το ζήτημα αφορά ταυτόχρονα και το εννοιολογικά οπωσδήποτε ευρύτερο Οικονομικό δίκαιο (Economic law, Droit économique, Wirtschaftsrecht), εσωτερικό και διεθνές¹¹, λόγω των καίριων δημοσιοοικονομικών, αλλά και κοινωνι-

Παλαιότερα, *Th. Hatzigayos*, Les fusions transfrontalières de sociétés anonymes, 1987. Τέλος, *Caussain*, JCP, σπ, 897. *Του ίδιου*, σπ, 117 επ.

⁹ Το ελληνικό δίκαιο συγχώνευσης των α.ε (άρθρα 68 επ ν. 2190/20) εναρμονίστηκε με την τρίτη κοινοτική οδηγία βάσει των άρθρων 9-13, 20 και 22 π.δ. 498/87, βλ. μεταξύ πολλών, *Κ. Παμπούκη*, Δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, τευχ. Α', 1987, 139 επ και Συμπλήρωμα, 1988. *Α. Γεωργακόπουλου*, Εγχειρίδιο Εμπορικού δικαίου, τ. 1-τευχ. 2, Εταιρείες και συνδεδεμένες επιχειρήσεις, 1996 (2^η εκδ.), 638 επ. *Ν. Ρόκα*, Εμπορικές εταιρίες, 1996 (4^η εκδ.), 306 επ. *Παπαγιάννης*, σπ, 710 επ. *Καραγκουνίδης*, σπ, 45 επ. *Β. Αντωνόπουλου*, Δίκαιο εμπορικών εταιριών-Κεφαλαιουχικές εταιρίες, τ. Β', 1998 (2^η εκδ.), 39 επ. *Α. Σκαλίδη*, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, 2000 (5^η εκδ.), 379 επ. *Ε. Αλεξανδρίδου*, Δίκαιο εμπορικών εταιριών-Κεφαλαιουχικές εταιρίες, τευχ. Β', 2000 (2^η εκδ.), 205 επ. *Μούζουλας* σε ΔικΑΕ, σπ, 68 επ.

¹⁰ *Δούβλη*, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, σπ, 135 επ, 139 επ. *Ο ίδιος* σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 20, 69. *Του ίδιου*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, σπ, σημ. 70. *Χ. Παμπούκης*, σπ. Επίσης, *Caussain*, JCP, σπ. *Του ίδιου*, σπ, 114 επ.

¹¹ Αντί πολλών, βλ. *Ν. Σκανδάμη*, Ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο και ελληνικό δίκαιο προσαρμογής, 1992, 267 επ, κάνοντας λόγο για "κοινοτικό Οικονομικό δίκαιο". *Θ. Διακόπουλου*, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, 1998 (3^η εκδ.), 46 επ. *Ν. Ρόκα*, Στοιχεία Εμπορικού δικαίου, 1998 (2^η εκδ.), 2. *Ε. Περάκη*, Γενικό Μέρος του Εμπορικού Δικαίου, 1999, 60 επ. *Βούτση*, Γενικών Εμπορικών Δικαίων, σπ, 168 επ. *Δούβλη*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, σπ, 21, με προγενέστερες βιβλιογραφικές παραπομπές. *Π. Στάγκου*, Το διεθνές Οικονομικό δίκαιο στην εποχή της παγκοσμιοποίησης στο "Το Δίκαιο μπροστά στην πρόκληση της παγκοσμιο-

κών επιπτώσεων από την ενδυνάμωση, παράλληλα δε τη συγκεντροποίηση του πιστωτικού τομέα ως βασικού αναπτυξιακού - σταθεροποιητικού παράγοντα των οικονομιών των κρατών μελών της Ε.Ε και όχι μόνον¹².

Έτσι, το πρόβλημα των διασυνοριακών συγχωνεύσεων στην κατά τα προλεχθέντα εταιρικού δικαίου διάστασή του παραμερίσθηκε στην ουσία από την Κοινότητα για πολλά χρόνια, τα δε προκύπτοντα πολλαπλά ζητήματα αφέθηκαν στη ρυθμιστική ισχύ των κλασικών κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου¹³. Δεν συνέβη πάντως το ίδιο και σε σχέση με τη φορολογική πλευρά του θέματος, όπου ψηφίσθηκε η οδηγία 90/434/ΕΟΚ αναφορικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς για τις συγχωνεύσεις, διασπάσεις, εισφορές ενεργητικού και ανταλλαγές μετοχών μεταξύ εταιριών διαφορετικών κρατών μελών¹⁴. Το γεγονός

ποίησης", Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου των Ελληνικών Νομικών Σχολών, 2002, 291 επ. *Ι. Ρόκα*, Εμπορικό δίκαιο-Γενικό Μέρος, 2003 (3^η εκδ.), 23 επ.

¹² Πρόσφατα, με αφορμή τη διερεύνηση του κοινοτικού καθεστώτος προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων, βλ. *Δούβλη*, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, σπ, 244, σημ. 610.

¹³ *Δούβλη*, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, σπ, 91 επ, 190 επ. Παλαιότερα, *G. Beitzke*, Les conflits de lois en matière de fusion de sociétés, *Rev.crit.dr.intern.pr.*, 1967, 1 επ. *W. Reuss* κ.ά, Handbuch der Aktiengesellschaft, 1967-1972, I-643. *A. Kraft* κ.ά, Kölner Kommentar zum Aktiengesetz, τ. III, 1972, 406 επ. *Ακόμη*, *Caussain*, JCP, σπ. *Του ίδιου*, σπ, 126. *Θ. Χατζηγάγιου*, Συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων, ΕΤΡΑΞΧρΔ, 2001, 825, σημ. 9, με επαρκή ξένη βιβλιογραφία.

¹⁴ *Σ. Μούζουλα*, Η κοινοτική οδηγία για το φορολογικό καθεστώς των συγχωνεύσεων, διασπάσεων, εισφορών ενεργητικού και ανταλλαγής μετοχών εταιριών, ΔΦΝ, 1991, 1219 επ. *Του ίδιου*, Η συμβολή των φορολογικών οδηγιών στη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού δικαίου των συνδεδεμένων επιχειρήσεων, ΔΦΝ, 1991, 1713 επ, 1804 επ. *Δούβλης* σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 20, 70, με σχετική ελληνική βιβλιογραφία. Επίσης, *Caussain*, JCP, σπ. *Του ίδιου*, σπ, 123 επ. Σημειωτέον, ότι το ελληνικό δίκαιο προσαρμόσθηκε στην υπόψη οδηγία βάσει των άρθρων 1-7 ν. 2578/98, βλ. *Τ. Λιζάρδου*, Φορολογική μεταχείριση των εταιριών διαφορετικών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΔΦΝ, 1998, 1682 επ, 1770 επ, με παρατηρήσεις-σχόλια *Κ. Φινοκαλιώτη*, Φορολογικό δίκαιο, 1999, (2^η εκδ), 188 επ, αναφερόμενος και σε σχετική νομολογία του ΔΕΚ (189, σημ. 409). *Χρυσάνθης* σε ΔικΑΕ, σπ, Παράρτ. 66-89, αριθ. 1 επ, 31 επ. *Α. Μεταλληνός* σε ΔικΑΕ, τ. 1, σπ, 6, αριθ. 38. *Χ. Παμπούκης*, σπ, 174. Τέλος, πρβλ. σχετικά, ΔΕΦΑΘ 4340/98, ΔΦΝ, 2000, 70 επ, η οποία μάλιστα αφορά αποτελέσματα στην Ελλάδα

αυτό από μόνο του φαίνεται να μαρτυρά το υποβόσκον ενδιαφέρον του κοινοτικού νομοθέτη για συνολική διευθέτηση του νομικού καθεστώτος των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, δεδομένου μάλιστα ότι στη σύγχρονη εποχή θεωρείται εντελώς αδόκιμη η χωριστή συναλλακτική¹⁵ αντιμετώπιση από πλευράς εταιρικού και φορολογικού δικαίου τόσο σοβαρών εγχειρημάτων¹⁶.

2. Το όλο πρόβλημα επανήλθε πρόσφατα στην επικαιρότητα εμμέσως λόγω της υιοθέτησης κατά τη διάρκεια των εργασιών του Συμβουλίου Κορυφής της Ε.Ε στη Νίκαια της Γαλλίας τον Δεκέμβριο 2000 του κανονισμού 2157/8.10.2001 περί του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας (Societas Europaea - SE)¹⁷. Με την προκαταρκτική παρατήρηση ότι βάσει του συνδυασμού του υπό no 26 Προοιμίου και του άρθρου 62 παρ. 1 του υπόψη κανονισμού αυτός εφαρμόζεται και επί χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων¹⁸, συνοπτικά επισημαίνεται, ότι το

διασυνοριακής συγχώνευσης με απορρόφηση μεταξύ δύο κοινοτικών τραπεζών (αγγλικής και γαλλικής, κατωτ. σημ. 92).

¹⁵ Βέβαια όχι και θεωρητική-επιστημονική.

¹⁶ Χαρακτηριστικό απευκτέο παράδειγμα, αυτό του ελληνικού δικαίου λόγω συγκεκριμένα της συνεχιζόμενης για χρόνια αναντιστοιχίας μεταξύ γνήσιων και καταχρηστικών μορφών μετατροπής και συγχώνευσης-διάσπασης εταιριών καθώς και μη πρόβλεψης για την εισφορά κλάδου επιχείρησης σε επίπεδο εταιρικού δικαίου αφενός και θετικής ρύθμισης των ίδιων νομικών μορφωμάτων από το φορολογικό δίκαιο των κινήτρων του ν.δ. 1297/72 και του ν. 2166/93 αφετέρου, βλ. αναλυτικά, Δ. Παπαδόπουλου, Φορολογικό-Νομικό πλαίσιο μετατροπής, συγχώνευσης και διάσπασης επιχειρήσεων, 1990. Β. Δούβλη, Η μεταβίβαση τραπεζικής πίστωσης με αλληλόχρεο λογαριασμό, 1994, 227 επ, 256 επ, ιδιαιτ. 231. Γεωργακόπουλος, οπ, 54 επ, 636 επ. Καραγκουνίδης, οπ, 61 επ. Περάκης, οπ, 448. Θ. Διακόπουλου, Από την αστική στην κεφαλαιουχική εταιρία, 2000, 87 επ, 100. Χρυσάνθης, Παράρτ. 66-89, οπ, αριθ. 1 επ και Εισαγ. 66-89, οπ, αριθ. 1 επ, 8 επ, 14, 91 επ. Μ-Θ. Μαρίνου σε ΔικΑΕ, τ. 8, οπ, Εισαγ. 66-67, αριθ. 28 επ. Μούζουλα, Η κοινοτική οδηγία για το φορολογικό καθεστώς των συγχωνεύσεων, διασπάσεων, εισφορών ενεργητικού και ανταλλαγής μετοχών εταιριών, οπ, Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, 81, αριθ. 4 επ.

¹⁷ Συγκεντρωτικά, με ιστορική αναδρομή στην πορεία του θεσμού της SE μέχρι την επίσημη αποδοχή του από τα κράτη μέλη καθώς και ευρεία βιβλιογραφική τεκμηρίωση, Δούβλης σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 79 επ. Τον ίδιο, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, οπ, 110 επ.

¹⁸ Σχετικά, βλ. Δούβλη, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, οπ, 111, σημ. 252. Όπως πάντως προκύπτει από τη διατύπωση του υπό no 26 Προοιμίου του κανονισμού

άρθρο 2 παρ. 1, στη συνέχεια δε λεπτομερέστερα τα άρθρα 17 επ. του κανονισμού καθορίζουν ως τρόπο, μεταξύ άλλων¹⁹, σύστασης ευρωπαϊκής εταιρίας τη συγχώνευση δύο τουλάχιστον κοινοτικών²⁰ ανωνύμων εταιριών, οι οποίες διέπονται από τα δίκαια διαφορετικών κρατών μελών. Πρόκειται επομένως, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, για ρητή, στην εδώ τουλάχιστον εξεταζόμενη περίπτωση, αποδοχή από τον κοινοτικό νομοθέτη της ευχέρειας διασυνοριακών συγχωνεύσεων. Τούτο όμως δεν μπορεί οπωσδήποτε να θεωρηθεί άσχετο προς τη γενικότερη θετική αντίληψη που κρατεί στην επιστήμη όσον αφορά τη δυνατότητα τέτοιων πράξεων και πέραν του πεδίου της ευρωπαϊκής εταιρίας, αλλά και διεθνών ακόμη συγχωνεύσεων εκτός ΕΟΧ, παρά τα δυσχερή αναφεύμενα πολλαπλά προβλήματα, ιδίως εφόσον το ζήτημα τεθεί με εξωκοινοτικούς όρους²¹.

SE, αλλά και το άρθρο 9 παρ. 3 αυτού, στην προκειμένη περίπτωση οι ειδικοί κοινοτικοί, αλλά και εθνικοί χρηματοπιστωτικοί κανόνες προηγούνται τυπικά σε ισχύ των διατάξεων περί ευρωπαϊκής εταιρίας. Οι τελευταίες όμως, εφόσον δεν καλύπτονται κατ' αποτέλεσμα, πρέπει να γίνει λογικά δεκτό, ότι εφαρμόζονται αναγκαστικά με σωρευτικό τρόπο, ώστε να ικανοποιείται ουσιαστικά το σύνολο και των δύο αυτών θεσμικών πηγών, με περαιτέρω κύριο γνώμονα στη σπάνια περίπτωση σύγκρουσης το αυστηρότερο κατά περίπτωση δίκαιο, βλ. Δούβλη, οπ, σημ. 253.

¹⁹ Ως λοιπούς τρόπους σύστασης μιας ευρωπαϊκής α.ε (άρθρο 1 παρ. 1) ο κανονισμός αναφέρει τη δημιουργία SE χαρτοφυλακίου (άρθρα 2 παρ. 2 και 32 επ.), θυγατρικής SE (άρθρα 2 παρ. 3 και 35 επ.) καθώς και μετατροπής κοινής α.ε σε SE (άρθρα 2 παρ. 4 και 37).

²⁰ Δηλ. που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους και διατηρούν την καταστατική τους έδρα καθώς και την κεντρική τους διοίκηση στην Κοινότητα (άρθρα 2 παρ. 1 και 7 κανονισμού SE). Σύμφωνα πάντως με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 5 του κανονισμού, τα κράτη μέλη διατηρούν το δικαίωμα να επιτρέψουν τη συμμετοχή στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής α.ε και εταιριών που δεν έχουν την κεντρική τους διοίκηση στην Κοινότητα, αρκεί αυτές να έχουν συσταθεί κατά το δίκαιο κράτους μέλους, στο οποίο διατηρούν την καταστατική τους έδρα και συνδέονται με πραγματικό καθώς και συνεχή δεσμό προς την οικονομία του ενλόγω κράτους μέλους. Σχετικά, Δούβλης σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 85. *Μεταλληνός*, οπ, αριθ. 24 επ.

²¹ Ανωτ. σημ. 13. Με το πνεύμα αυτό, βλ. και Χατζηγιάγιο, οπ, 825 επ. *Χρυσάνθης*, Παράρτ. 66-89, οπ, αριθ. 32. *Μεταλληνός*, οπ, αριθ. 35 επ, 39 επ. Β. Κιάντου, *Ιδιωτικό δίκαιο του διεθνούς εμπορίου*, 2002 (3^η εκδ), 228 επ, ασχολούμενος και με την αναπαραγωγή κατ' ΑΚ 32 (232 επ). Χ. Παμπούκης, οπ, 170 επ, 174 επ.

Χωρίς να υπάρχει πρόθεση ειδικότερης ανάλυσης των ανωτέρω περί συγχώνευσης διατάξεων του κανονισμού SE, πράγμα που σαφώς υπερβαίνει τα όρια και τους στόχους αυτής της μελέτης, αξίζει να σημειωθεί, ότι ρητά αναγνωρίζονται ως μορφές διασυνοριακών συγχωνεύσεων για τη δημιουργία ευρωπαϊκής εταιρίας η απορρόφηση και η σύσταση νέας εταιρίας²². Περαιτέρω όμως το άρθρο 69, περ. β' του κανονισμού παρέχει την ευχέρεια στην Επιτροπή της Ε.Ε. εντός πενταετίας από την έναρξη ισχύος του θεσμού²³ να εισηγηθεί αρμοδίως σχετικά με τη διεύρυνση της έννοιας της παραπάνω συγχώνευσης πέραν των δύο αυτών μορφών²⁴, γεγονός που φέρνει στο νου τη διάταξη του άρθρου 79 ν. 2190/20 σχετικά με την εξαγορά ως πράξη εξομοιούμενη με απορρόφηση²⁵. Αξιομνημόνευτη είναι επίσης η διάταξη του άρθρου 18 του κανονισμού, όπου ορίζεται ότι τα μη καλυπτόμενα ολικώς ή μερικώς θέματα συγχώνευσης κατά τα ανωτέρω διέπονται από τα εθνικά δίκαια των συγχωνευόμενων εταιριών, όπως αυτά ισχύουν μετά την εναρμόνισή τους προς την τρίτη κοινοτική οδηγία 78/855/ΕΟΚ. Τέλος, το αρμόδιο εθνικό ανά συγχωνευόμενη εταιρία δίκαιο εφαρμόζεται σύμφωνα με το άρθρο 24 του κανονισμού προκειμένου για την προστασία των συμφερόντων των πιστωτών, των κατόχων ομολογιών και κομιστών άλλων τίτλων που παρέχουν ειδικά δικαιώματα καθώς ενδεχομένως και των αντιτιθέμενων στη συγχώνευση μετόχων μειοψηφίας, ενώ το ίδιο συμβαίνει κατά το άρθρο 25 του κανονισμού και σε σχέση με το διαδικαστικό τμήμα του ελέγχου νομιμότητας που αφορά κάθε συγχωνευόμενη εταιρία.

3. Στα πλαίσια αυτά και όπως ήδη ειπώθηκε, το ζήτημα της συγχώνευσης ειδικότερα πιστωτικών ιδρυμάτων, μη ρυθμιζόμενο άμεσα από

Ακόμη, *Caussain*, JCP, σπ, 897 επ. Του ίδιου, σπ, 126 επ. Τέλος, πρβλ. για τον κοινοτικό πιστωτικό χώρο, ΔΕΦΑΘ 4340/98, ανωτ. σημ. 14, *in fine*.

²² Άρθρο 17 κανονισμού.

²³ Δηλ. από 8.10.2004 (άρθρο 70 κανονισμού).

²⁴ Οι οποίες αναγνωρίζονται και από τα άρθρα 3 παρ. 1 και 4 παρ. 1 της τρίτης οδηγίας 78/855/ΕΟΚ, βλ. Α. Σαμαρά / Β. Δούβλη, Η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου των εταιριών με το κοινοτικό δίκαιο, 1983, 66. Δούβλης σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 21.

²⁵ Για τον αντίστοιχο προβληματισμό ως προς τη συμβατότητα της εν λόγω διάταξης με την τρίτη κοινοτική οδηγία, βλ. ενδεικτικά, Σαμαρά / Δούβλη, σπ, 67. Μούζουλας σε ΔικΑΕ, σπ, 79, αριθ. 1 επ.

την κοινοτική νομοθεσία, αφέθηκε στο πεδίο του κοινοτικού εταιρικού δικαίου μέσω της τρίτης οδηγίας 78/855/ΕΟΚ, όπως αυτή μετουσιώθηκε σε εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών²⁶. Παράλληλα όμως, λόγω ακριβώς της απουσίας ειδικών κοινοτικών διατάξεων, το θέμα παρέμεινε "ανοικτό" και στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών, υπό την αυτονόητη βέβαια προϋπόθεση της μη αντίθεσης παρόμοιων νομοθετικών παρεμβάσεων προς το κοινοτικό θεσμικό περίγραμμα αναφορικά με τα πιστωτικά ιδρύματα. Φυσικά, ως προς τη φορολογική αντιμετώπιση διασυνοριακών τραπεζικών συγχωνεύσεων εντός του ΕΟΧ εφαρμόζονται πρώτιστα οι ρυθμίσεις της προαναφερόμενης κοινοτικής οδηγίας 90/434/ΕΟΚ²⁷, όπως αυτές έχουν μεταφερθεί στα εσωτερικά δίκαια των κρατών μελών.

Γενικότερα μάλιστα, το ζήτημα της διασυνοριακής συγχώνευσης πιστωτικών ιδρυμάτων θεωρήθηκε υποκείμενο στην ευρύτερη προβληματική των διεθνών συγχωνεύσεων εταιριών, ήτοι νομικών προσώπων διαφορετικής εθνικότητας ή άλλως ιθαγένειας²⁸, με όλα βεβαίως τα συμπαράμαρτούντα. Βάσει των διαπιστώσεων αυτών, ιδιαίτερη αρχικά σημασία αποκτά το γεγονός της μη σοβαρής εναντίωσης της επιστήμης σε παρόμοιου είδους συγχωνεύσεις²⁹. Παρά την επισήμανση των καίριων πρακτικών δυσχερειών τέτοιων εγχειρημάτων, η θεωρία, με τη βοήθεια επιχειρημάτων από την, υπό όρους έστω, ευχέρεια μεταφοράς της έδρας στο εξωτερικό και αλλαγής εθνικότητας

²⁶ Ανωτ. σημ. 9-10. Επιπρόσθετα, *Caussain*, JCP, σπ, 898.

²⁷ Ανωτ. σημ. 14.

²⁸ Διεπόμενων δηλ. από διαφορετικά δίκαια, γεγονός που εμπλέκει το όλο θέμα και με το κριτήριο υπαγωγής των εταιριών σε συγκεκριμένη έννομη τάξη βάσει του τόπου της καταστατικής τους έδρας ή / και του τόπου άσκησης της πραγματικής τους διοίκησης (πραγματική έδρα) ή ακόμη με γνώμονα την ιθαγένεια των ασκούντων τον εταιρικό-οικονομικό έλεγχο των επιχειρήσεων. Ως προς τις αντίστοιχες θεωρίες και τη θέση του ελληνικού καθώς και του κοινοτικού δικαίου μέσω της νομολογίας του ΔΕΚ, βλ. αντί πολλών, *Δούβλη*, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, σπ, 61 επ. *Μεταλληνός*, σπ, αριθ. 12 επ, 26 επ, 73 επ. Με ειδικότερο προσανατολισμό, αλλά και ευρύτερες πολιτικοοικονομικές αναφορές, *Ι. Τριπιδάκη*, Η έννοια της "μονίμου εγκαταστάσεως" στο διεθνές φορολογικό δίκαιο, 2002, 17 επ, 70 επ, 132 επ, 139 επ. Πιο πρόσφατα, πρβλ. και απόφ. ΔΕΚ 5.11.02 (υπόθ. C-208/00), Δελτ.Συνδ.ΑΕ και ΕΠΕ, τευχ. 1801/2002, 566 επ. Αντίστοιχα, για την ευρωπαϊκή εταιρία, ανωτ. σημ. 20.

²⁹ Ανωτ. σημ. 13, 21.

των εταιριών³⁰, κατά πλειοψηφία τουλάχιστον δεν φάνηκε να είναι αντίθετη στις διεθνείς συγχωνεύσεις, επικουρούμενη για την αντιμετώπιση των συνακόλουθων αποτελεσμάτων από τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου που διέπουν την κατάσταση των νομικών προσώπων³¹. Άλλωστε αποφασιστική προς την ίδια κατά βάση κατεύθυνση υπήρξε και η στάση του κοινοτικού εταιρικού δικαίου με την εμφάνιση το 1999 από μέρος της Επιτροπής προσχεδίου δέκατης τέταρτης οδηγίας σχετικά με την ενδοκοινοτική μεταφορά της έδρας των εταιριών, το οποίο έκτοτε εκκρεμεί³². Πέραν τούτου, οι σχετικές με τη μεταφορά της έδρας καθώς και την ιδρυτική συγχώνευση³³ διατάξεις του πρόσφατου κανονισμού SE³⁴, αν και τυπικά δεν αφορούν

³⁰ Υπό την ειδικότερη έννοια της μεταφοράς της έδρας-αλλαγής εθνικότητας της μιας των συγχωνευόμενων εταιριών, ώστε στη συνέχεια να πραγματοποιηθεί απρόσκοπτα συγχώνευση εταιριών διεπόμενων από το ίδιο πλέον δίκαιο. Για την ελληνική εταιρική νομοθεσία σε σχέση με το υπόψη ζήτημα, βλ. άρθρο 29 παρ. 3 ν. 2190/20. Ενδεικτικά, Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, οπ, 94 επ. Του ίδιου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, οπ. Δ. Ανγητίδης σε ΔικΑΕ, τ. 4, 2000 (2^η εκδ.), 29, αριθ. 7. Χρυσάνθης σε ΔικΑΕ, οπ. Μεταλλινός, οπ, αριθ. 31 επ, 42. Χ. Παμπούκης, οπ, 174. Για το κοινοτικό δίκαιο σε σχέση ιδιαίτερα με την εξέλιξη της νομολογίας του ΔΕΚ, βλ. συγκεντρωτικά, Δούβλη, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, οπ. Επίσης, Χρυσάνθης, οπ. Μεταλλινός, οπ, αριθ. 20 επ. Τέλος για την ελεύθερη μεταφορά της έδρας SE στον κοινοτικό χώρο, βλ. Δούβλη, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, οπ, 35. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 85, *in fine*. Μεταλλινός, οπ, αριθ. 34.

³¹ Ανωτ. σημ. 29.

³² Δούβλης σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 75 επ.

³³ Δεδομένου ότι οι περαιτέρω συγχωνεύσεις ευρωπαϊκών εταιριών μεταξύ τους, μη ρυθμιζόμενες ειδικότερα, θα πρέπει να γίνει δεκτό βάσει του συνδυασμού κυρίως του άρθρου 9 παρ. 1 και 3 με το άρθρο 10 κανονισμού SE, ότι θα ακολουθήσουν τελικά τους ίδιους γενικούς κανόνες με τις κοινοτικές διασυνοριακές συγχωνεύσεις, όπου το συνολικά εφαρμοστέο δίκαιο συντίθεται ανάλογα από τα διέποντα τις συγχωνευόμενες εταιρίες εθνικά δίκαια, με κοινό μεν ουσιαστικό υπόβαθρο την τρίτη εταιρική οδηγία 78/855/ΕΟΚ (βλ. χαρακτηριστικά, άρθρο 18 κανονισμού), εφαρμοζόμενων όμως αναλογικά στην προκειμένη περίπτωση λόγω της ιδιαιτερότητας των SE και των διατάξεων των άρθρων 17 επ του υπόψη κανονισμού για την ιδρυτική συγχώνευση εταιριών κοινού τύπου με σκοπό τη σύσταση ευρωπαϊκής εταιρίας.

³⁴ Ανωτ. σημ. 30, *in fine*.

τις κοινές εταιρίες του ΕΟΧ, συνηγορούν, όπως προελέχθη, υπέρ της αυτού ευρύτερου προσανατολισμού των πραγμάτων. Το ίδιο εξ άλλου συμπέρασμα απορρέει και από τη φορολογική αντιμετώπιση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων βάσει της οδηγίας 90/434/ΕΟΚ.

Με τον τρόπο αυτόν, γίνεται πιο συγκεκριμένα κατά σύγκλιση απόψεων δεκτό, ότι για να είναι νόμιμη μία τέτοια συγχώνευση θα πρέπει να τηρηθούν οι όροι που θέτει κάθε μία από τις νομοθεσίες που διέπουν τις συγχωνευόμενες εταιρίες, εκτός αν πρόκειται για συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρίας με έδρα τρίτη χώρα, οπότε πρέπει να τηρηθεί και το δίκαιο της τελευταίας όσον αφορά την ίδρυση καθεαυτή ή αν ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης επέρχεται η μεταβίβαση περιουσιακού στοιχείου ευρισκόμενου στο έδαφος τρίτου κράτους και απαιτούντος την τήρηση ειδικού τύπου, όπως για παράδειγμα προκειμένου περί μεταγραφής ακινήτων³⁵. Ακολουθώντας τον υπόψη κεντρικό άξονα, προκύπτει ότι η έκταση εφαρμογής των διεπόντων τις συγχωνευόμενες εταιρίες δικαίων εξαρτάται από τη μορφή της συγχώνευσης αφενός, αλλά και από τον βαθμό ομοιομορφίας των ενλόγω δικαίων αφετέρου, δεδομένου ότι τα εμπλεκόμενα δίκαια εφαρμόζονται κατά ένα μέρος επιμεριστικά, κατά δε άλλο σωρευτικά, με το αυστηρότερο εκ των πραγμάτων να υπερισχύει³⁶.

4. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το ελληνικό εταιρικό δίκαιο, μετά μάλιστα και την εναρμόνισή του προς την τρίτη κοινοτική οδηγία 78/855/ΕΟΚ, αλλά και την ενσωμάτωση γενικότερα της φορολογικής οδηγίας 90/434/ΕΟΚ³⁷, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αποδέχεται την ευχέρεια διασυνοριακών συγχωνεύσεων, ιδιαίτερα εφόσον το εγχείρημα χαρακτηρίζεται ως ενδοκοινοτικό, αφορά δηλαδή εταιρίες διεπόμενες

³⁵ Βλ. επί μέρους απόψεις συγγραφέων, ανωτ. σημ. 13, 21. Πρβλ. και ΔΕΦΑΘ 4340/98, οπ (ανωτ. σημ. 14). Αυτονόητη φυσικά προϋπόθεση κάθε διασυνοριακής συγχώνευσης είναι η αμοιβαία αναγνώριση της νομικής υπόστασης των συγχωνευόμενων εταιριών, βλ. *Caussain*, JCP, οπ, 897. Του ίδιου, οπ. *Χ. Παμπούκη*, οπ, 172 επ, 174 επ. Γενικότερα και αντί πολλών, *Δούβλη*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, οπ. *Ο ίδιος σε ΔικΑΕ*, οπ, αριθ. 87 επ. Συναφώς, πρβλ. πρόσφατα, απόφ. ΔΕΚ 5.11.02, οπ.

³⁶ Ανωτ. σημ. 35.

³⁷ Ανωτ. σημ. 9, 14-16.

από εθνικά δίκαια των κρατών μελών της Ε.Ε.³⁸. Την αυτή επομένως στάση θα πρέπει να θεωρηθεί ότι υιοθετεί κατ' επέκταση απέναντι στο θέμα και το ελληνικό τραπεζικό δίκαιο³⁹, παρά κάποιες παλαιότερες σχετικές αντιρρήσεις⁴⁰.

Υπό την προϋπόθεση μάλιστα εμπλοκής ελληνικού πιστωτικού ιδρύματος σε διασυνοριακή κοινοτική συγχώνευση, η επισκόπηση του εφαρμοστέου στην περίπτωση αυτή ελληνικού δικαίου, κατ' έκταση βέβαια εξαρτώμενη από την ιδιομορφία της συγκεκριμένης συγχώνευσης, οδηγεί ιστορικά στην ανίχνευση κατ' αρχάς του παλαιότερα ισχύοντος θεσμού της αναγκαστικής συγχώνευσης τραπεζών του ν. 2292/53⁴¹, που τροποποιήθηκε με το ν.δ. 3504/56 και χρησίμευσε για τη συγχώνευση της Τράπεζας Αθηνών με την Εθνική Τράπεζα. Μεταγενέστερα, το παραπάνω νομοθέτημα καταργήθηκε ρητά από το άρθρο 16 παρ. 19 ν. 2515/97⁴², διατηρήθηκε όμως σε ισχύ μόνον το άρθρο 2 ν. 2292/53, το οποίο αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από το άρθρο 26 παρ. 7 ν. 2076/92⁴³. Με βάση συνεπώς το ισχύον άρθρο 16 ν.

³⁸ Έτσι, *Μεταλληνός*, οπ, αριθ. 38 επ. *Χρυσάνθης*, οπ. *Κιάντος*, οπ. *Χ. Παμπούκης*, οπ, 174. Παλαιότερα, *Beitzke*, οπ. Αντίθετος φαίνεται ο *Λιζάρδος*, οπ, 1685, χωρίς όμως ουσιαστικά επιχειρήματα.

³⁹ *Αντιπροσωπευτικά*, *Χατζηγιάγος*, οπ, 825.

⁴⁰ Υπό το καθεστώς βέβαια του ν. 2292/53, βλ. *Δούβλη*, *Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης*, οπ, 95, σημ. 33, αναφερόμενος στη ΣτΕ 722/54, ΕΕΝ, 1954, 865 επ, με παρατ. *Μ. Πεσμαζόγλου*, 866 επ, σχετικά με την άρνηση του Υπουργείου Εμπορίου να εγκρίνει τη συγχώνευση μεταξύ Ιονικής Τράπεζας με έδρα το Λονδίνο και Λαϊκής Τράπεζας με έδρα την Αθήνα. Για το ίδιο ζήτημα, *Μεταλληνός*, οπ, αριθ. 38.

⁴¹ Αντί πολλών, *Δ. Κριμπά*, *Συγχώνευσεις των εμπορικών εταιρειών*, 1961, 94 επ. *Α. Κιάντιου-Παμπούκη*, *Συγχώνευσεις εμπορικών εταιριών*, 1963, 11 επ, 166. *Γ. Τραγάση*, *Ελληνική Τραπεζική Νομοθεσία και Πρακτική*, τ. Ι, 1980, 248 επ, 253 επ, 267 επ. *Ο ίδιος σε ΔικΑΕ*, τ. ΙΙ, 1991, 1, αριθ. 120 επ. *Δούβλης*, οπ, 16, σημ. 51 και 89, σημ. 8. *Του ίδιου*, *Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο*, οπ, 230, σημ. 556. *Γ. Βελέντζα*, *Δίκαιο πιστωτικών ιδρυμάτων*, 1998 (2^η εκδ), 457 επ. *Σ. Μούζουλα*, *Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97*, ΕΕμπΔ, 1998, 451 επ. *Ο ίδιος σε ΔικΑΕ*, οπ, Παράρτ. 80, αριθ. 1 επ, 7, 13, 24, 49. *Χατζηγιάγος*, οπ, 822 επ. *Χρυσάνθης σε ΔικΑΕ*, οπ, Εισαγ. 66-89, αριθ. 105, 108.

⁴² Όπως η παρ. 19 (αρχική παρ. 18) αναριθμήθηκε από το άρθρο 12 ν. 2744/99, που πρόσθεσε νέα παρ. 18 στο άρθρο 16 ν. 2515/97.

⁴³ Το οποίο συγκεκριμένα ορίζει τον τρόπο εκπροσώπησης των ν.π.δ.δ., των δημοσίων οργανισμών κοινής ωφέλειας καθώς και των ασφαλιστικών ταμείων, που

2515/97, το οποίο θεσπίστηκε μεν για τη διευκόλυνση απορρόφησης της Εθνικής Κτηματικής Τράπεζας της Ελλάδος από την Εθνική Τράπεζα⁴⁴, στοχεύει όμως ευρύτερα στη διαμόρφωση ευνοϊκού κλίματος ενίσχυσης της συγκεντροποίησης στον χρηματοπιστωτικό τομέα⁴⁵ με όρους απρόσκοπτης εφαρμογής των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού, ρυθμίζονται στο εξής οι τραπεζικές συγχωνεύσεις στη χώρα μας, με συμπληρωματική εφαρμογή των άρθρων 68 επ. ν. 2190/20, όπως προκύπτει από το σύνολο των διατάξεων του υπόψη άρθρου⁴⁶.

μετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), στις γενικές συνελεύσεις της τελευταίας, βλ. Βελέντζα, οπ, 460. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 452. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 1. Χρυσάνθης, οπ, αριθ. 106. Ν. Χατζηγιάννη, Διαρκής κωδικοποίηση ρυθμίσεων περί τραπεζών και τραπεζικών δραστηριοτήτων, τ. Α', 2001, Φ 00.30.

⁴⁴ Σχετική η γραμματική διατύπωση της αρχικής παρ. 19, σημερινής δε παρ. 20 (ανωτ. σημ. 42) του άρθρου 16 ν. 2515/97. Από πλευράς ελεύθερου ανταγωνισμού, βλ. Χατζηγάγιο, οπ, 842.

⁴⁵ Ανωτ. σημ. 1, 3, 12. Ακόμη, Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 451 επ, 469 επ. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 2, αλλά και 10. Χατζηγάγιος, οπ, 823 επ, 844.

⁴⁶ Συγκεντρωτικά, Βελέντζας, οπ, 452 επ, 457 επ. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 451 επ, 453 επ. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 1 επ, 6 επ, 11 επ, 23 επ, 49 επ. Χατζηγάγιος, οπ, 820 επ. Χατζηγιάννη, οπ. Χρυσάνθης, οπ, αριθ. 107 επ, ο οποίος όμως προφανώς από παραδρομή, αναφέρεται στον ν. 2517/98 αντί του ορθού 2515/97. Δούβλη, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, οπ, σημ. 557. Πιο ειδικά, Ν. Νίκα, Η έννοια των κατ'άρθρο 925 Ι ΚΠολΔ νομιμοποιητικών εγγράφων επί συγχωνεύσεως ανωνύμων τραπεζικών εταιριών, Αρμ, 2002, 484 επ. Επίσης, πρβλ. ΝΣΚ 18/01, Συνήγορος, τευχ. 24/2001, 86 και ΔΕΕ, 2002, 647 επ. Θα πρέπει πάντως εδώ να σημειωθεί, ότι βάσει της παρ. 3 του άρθρου 16 ν. 2515/97 εξαιρούνται από την εφαρμογή του ειδικού αυτού καθεστώτος, μεταξύ άλλων, η ΤτΕ, το Ταχ. Ταμειτήριο, η ΕΤΒΑ, το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων καθώς και οι αμειβές συνεταιριστικές τράπεζες, βλ. Βελέντζα, οπ, 460. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 454 επ. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 12, 15. Χατζηγιάννη, οπ. Ειδικότερα όσον αφορά το Ταχ. Ταμειτήριο, μετατράπηκε μεν πρόσφατα σε ανώνυμη τραπεζική εταιρία βάσει του ν. 3082/02, πλην όμως το ένατο άρθρο παρ. 1 του υπόψη νόμου, που κατατάσσει ρητά το Ταχ. Ταμειτήριο στα πιστωτικά υπό την έννοια του άρθρου 2, εδ. 1 ν. 2076/92 ιδρύματα, δεν προβλέπει κάτι για την κατάργηση ως προς αυτό της παραπάνω παρ. 3 του άρθρου 16 ν. 2515/97 ούτε υπάρχει παρόμοια διευθέτηση από άλλη διάταξη του ν. 3082/02, με αποτέλεσμα η εν λόγω παρ. 3 να παραμένει, αδικαιολόγητα πλέον κατά τη γνώμη μας, σε ι-

Τούτο δεν φαίνεται να δημιουργεί κάποιο γενικότερο πρόβλημα εφαρμογής στη συγκεκριμένη περίπτωση του κοινοτικού κεκτημένου ούτε να επιφέρει οποιοδήποτε πρόβλημα μελλοντικά και σε σχέση με τη συγχώνευση τραπεζικών εταιριών για τη δημιουργία τραπεζικής SE⁴⁷. Αλλωστε η πρόσφατη προσθήκη παρ. 21 στο άρθρο 16 ν. 2515/97 από την παρ. 8 του άρθρου 9 ν. 2992/02, βάσει της οποίας το εν λόγω άρθρο 16 καθώς και το άρθρο 3 ν. 2166/93 έχουν εφαρμογή και σε οποιαδήποτε περίπτωση μετασχηματισμού εγκατεστημένων στη χώρα μας αλλοδαπών τραπεζικών υποκαταστημάτων σε ημεδαπή τράπεζα ή εισφοράς των υπόψη υποκαταστημάτων σε κοινοτικό πιστωτικό ίδρυμα⁴⁸, εμμέσως πλην σαφώς ευνοεί την αποδοχή των διασυνοριακών τραπεζικών συγχωνεύσεων, αν μη τι άλλο εντός του ΕΟΧ. Επιπρόσθετα πάντως αναφέρεται, ότι η φορολογική αντιμετώπιση παρόμοιας διασυνοριακής τραπεζικής συγχώνευσης θα διέπεται υπό το πρίσμα του ελληνικού ανάλογα εφαρμοστέου δικαίου από τα άρθρα 1-7 ν. 2578/98, που μετέτρεψαν σε εσωτερικό μας δίκαιο την προαναφερόμενη οδηγία 90/434/ΕΟΚ⁴⁹, αλλά και από τις καθαρά φορολογικού χαρακτήρα ρυθμίσεις των παρ. 9-12 του άρθρου 16 ν. 2515/97⁵⁰, η

σχύ. Παρά ταύτα, βλ. κατ' απόκλιση της παρ. 3 τη ρύθμιση της νέας παρ. 18 του άρθρου 16 ν. 2515/97 (ανωτ. σημ. 42) για τα νομικά αυτά πρόσωπα, *Μούζουλας*, σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 14.

⁴⁷ Ανωτ. σημ. 18-25. Περαιτέρω, για τη συγχώνευση ήδη τραπεζικών SE, βλ. αναλογικά με διαλαμβανόμενα ανωτ. σημ. 33. Τέλος, όσον αφορά τη συγχώνευση ελληνικής με εξωκοινοτική τράπεζα, επιτρέπεται μεν και αυτή βάσει του κοινού εταιρικού δικαίου, χωρίς όμως τη δυνατότητα προσφυγής της πρώτης στις ειδικές ευνοϊκές ρυθμίσεις του άρθρου 16 ν. 2515/97 λόγω της διατύπωσης της παρ. 3 της παρούσης διάταξης (κατωτ. σημ. 52), βλ. επιχείρημα κατ' αντιδιαστολή σε *Βελέντζα*, σπ, 460 επ. *Μούζουλας*, σπ, αριθ. 13. Πρόκειται στην περίπτωση αυτή για άλλη μία έμμεση, πλην ρητή αναγνώριση του έλληνα νομοθέτη της ευχέρειας διασυνοριακών γενικότερα συγχωνεύσεων επιχειρήσεων, ιδίως δε στον χρηματοπιστωτικό χώρο (βλ. και κατωτ. σημ. 48). Με αμφιβολίες, *Μούζουλας*, σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 16.

⁴⁸ Σχετικά, *Μούζουλας*, σπ, αριθ. 16. *Χατζηγιάννη*, σπ.

⁴⁹ Ανωτ. σημ. 27.

⁵⁰ *Βελέντζας*, σπ, 463, 464 επ. *Μούζουλας*, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, σπ, 467 επ. *Ο ίδιος* σε ΔικΑΕ, σπ, αριθ. 17 επ, 53 επ. *Χατζηγιάγιος*, σπ, 839 επ. *Χατζηγιάννη*, σπ.

εξέταση του συνόλου των οποίων ξεπερνά τα όρια της παρούσης μελέτης.

5. Εστιάζοντας στη συνέχεια το ενδιαφέρον μας στις ειδικότερες διατάξεις του άρθρου 16 ν. 2515/97 υπό την ιδιαίτερη σκοπιά εφαρμογής τους σε διασυνοριακή συγχώνευση ελληνικού πιστωτικού ιδρύματος⁵¹, χωρίς δε οπωσδήποτε να ανήκει στις προθέσεις μας η γενικότερη αναλυτική προσέγγιση του υπόψη νομοθετήματος, η οποία έχει ήδη επιτυχώς προηγηθεί⁵², μπορούμε να προβούμε σε ορισμένες χρήσιμες, κατά τη γνώμη μας, επισημάνσεις. Ξεκινώντας με την προκαταρκτική παρατήρηση ότι το άρθρο 16 παρ. 1 ν. 2515/97⁵³ επιτρέπει τη συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με απορρόφηση, σύσταση νέου νομικού προσώπου, αλλά και μέσω εξαγοράς⁵⁴, εφόσον μία ή περισσότερες από τις συγχωνευόμενες τράπεζες διέπονται από το ελληνικό δίκαιο⁵⁵, θα πρέπει κατ' αρχάς να υπάρξει από μέρος τους η τήρηση των όρων των άρθρων 69 επ. ν. 2190/20 ως προς την έγγραφη κατάρτιση σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης, τη σχετική έκθεση του Δ.Σ, τη δημοσιότητά του καθώς και την έγκριση της συγχώνευσης από τη Γ.Σ των μετόχων κάθε ιδιαίτερης μορφής και των τυχόν ομολογιούχων δανειστών, μαζί με την τελική διαδικασία καταχώρησης

⁵¹ Όπως συνέβη πρόσφατα για πρώτη φορά στη χώρα μας λόγω της απορρόφησης από την Εθνική Τράπεζα της κατά 100% γαλλικής θυγατρικής της Banque Nationale de Grèce - France, βλ. "N", 10.10.02, 4 και 21.11.02, 7 καθώς και σχετική εγκριτική απόφαση υπ' αριθ. 131/15.7.02 ΕΤΠΘ ΤτΕ (ΦΕΚ Α/195/23.8.02).

⁵² Βλ. βιβλιογραφία, ανωτ. σημ. 46, 50. Σημειωτέον, ότι μέσω της παραπομπής της παρ. 3 του άρθρου 16 ν. 2515/97 (ανωτ. σημ. 46, 47) και στην παρ. 3 του άρθρου 3 ν. 2076/92, εξαιρούνται από το ευνοϊκό καθεστώς των τραπεζικών συγχωνεύσεων στη χώρα μας όσα πιστωτικά ιδρύματα εδρεύουν και λειτουργούν εκτός ΕΟΧ, βλ. Βελέντζα, οπ, 461. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 454. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 16. Χατζηγάγιος, οπ, 825 επ.

⁵³ Παραπέμποντας αντίστοιχα στα άρθρα 68 και 79 ν. 2190/20. Ιδιαίτερα για την εξαγορά ως πράξη εξομοιούμενη με απορρόφηση, ανωτ. σημ. 25. Ακόμη, Μ. Μηνούδη, Συγχώνευση τραπεζών με εξαγορά, Δελτ.ΕΕΤ, τεύχ. 3/1995, 59 επ. Βελέντζας, οπ, 460. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 453. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 7.

⁵⁴ Εφαρμοζόμενων σύμφωνα με την παρ. 2 ν. 2515/97 των διατάξεων των άρθρων 69-80 ν. 2190/20, πλην φυσικά όπου το εν λόγω άρθρο 16 ορίζει διαφορετικά.

⁵⁵ Ανωτ. σημ. 20, 28, 35.

της συγχώνευσης στο οικείο Μητρώο με τη συνακόλουθη επιβαλλόμενη δημοσιότητα⁵⁶. Το ίδιο φυσικά θα συμβεί παράλληλα και από μέρος του αλλοδαπού συγχωνευόμενου πιστωτικού ιδρύματος, το οποίο υπό το ειδικότερο δεδομένο αυτής της εργασίας ότι πρόκειται για κοινοτική τραπεζική εταιρία, οφείλει να σεβασθεί τις αντίστοιχες διατάξεις της εθνικής του νομοθεσίας σε εναρμόνιση προς τα σχετικά με το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης, την έγκρισή της κλπ. άρθρα 5 επ. της τρίτης οδηγίας 78/855/ΕΟΚ. Περαιτέρω, η νέα παρ. 18 του άρθρου 16 ν. 2515/97⁵⁷ απαιτεί την έγκριση των τραπεζικών συγχωνεύσεων από τον Υπουργό Ανάπτυξης, εφόσον όμως προηγουμένως υπάρξει αντίστοιχη έγκριση από την ΤτΕ, προς την οποία γνωστοποιούνται όλα τα αναγκαία προς τούτο έγγραφα που ορίζει η περ. α' της παρούσης διάταξης. Είναι επομένως προφανές, ότι σε περίπτωση διασυνοριακής συγχώνευσης με εμπλεκόμενο πιστωτικό ίδρυμα διεπόμενο από το ελληνικό δίκαιο καθίσταται αναγκαία η τήρηση της παραπάνω εγκριτικής διαδικασίας ως προς αυτό⁵⁸, χωρίς να παραβλέπεται το γεγονός ότι ανάλογη προφανώς διαδικασία ενώπιον των αρμόδιων νομισματι-

⁵⁶ Λεπτομερέστερα, Βελέντζας, *οπ.*, 452 επ., 457 επ. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, *οπ.*, 455 επ., 459 επ. *Ο ίδιος σε* ΔικΑΕ, *οπ.*, αριθ. 23 επ. Χατζηγάγιος, *οπ.*, 830 επ. Χατζηγιάννη, *οπ.* Περαιτέρω, βάσει της παρ. 7 του άρθρου 16 ν. 2515/97, δεν απαιτείται περιγραφή των περιουσιακών στοιχείων των συγχωνευόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων στη σύμβαση συγχώνευσης ούτε στο καταστατικό της προερχόμενης από τη συγχώνευση τραπεζικής εταιρίας, βλ. Χατζηγάγιο, *οπ.*, 831. Η διάταξη αυτή, μη προσκρούουσα στις ρυθμίσεις του άρθρου 5 της τρίτης οδηγίας 78/855/ΕΟΚ, συμβατή δε και με τη γενικότερη αρχή της οιονεί καθολικής διαδοχής μεταξύ των συγχωνευόμενων εταιριών (άρθρο 19 παρ. 1, α' τρίτης οδηγίας), θα πρέπει να θεωρηθεί ότι μπορεί να ισχύσει κατ' επέκταση και προκειμένου για την αλλοδαπή συγχωνευόμενη τράπεζα, εκτός αν υπάρχει αντίθετη επιταγή από την παραλλήλως εφαρμοζόμενη εθνική νομοθεσία της τελευταίας. Το ίδιο αναλογικά συμβαίνει, πέραν βέβαια της τρίτης οδηγίας, όσον αφορά και το θέμα της μεταγραφής εμπραγμάτων δικαιωμάτων των συγχωνευόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παρ. 8 του άρθρου 16 ν. 2515/97, βλ. Βελέντζα, *οπ.*, 463. Χατζηγάγιος, *οπ.*, 841.

⁵⁷ Ανωτ. σημ. 42. Σχετικά, Βελέντζας, *οπ.*, 461, σημ. 39. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, *οπ.*, 464 επ. *Ο ίδιος σε* ΔικΑΕ, *οπ.*, αριθ. 42 επ. Χατζηγάγιος, *οπ.*, 834 επ. Χατζηγιάννη, *οπ.*

⁵⁸ Ανωτ. σημ. 51.

κών αρχών θα προβλέπεται και από το διέπον το έτερο συγχωνευόμενο μέρος εθνικό δίκαιο.

Κινούμενο στα εν λόγω πλαίσια, το άρθρο 16 παρ. 4 ν. 2515/97 προβλέπει τη σύνταξη έκθεσης προς τη Γ.Σ. των μετόχων από κοινή για τις συγχωνευόμενες τράπεζες επιτροπή εμπειρογνομόνων, σύμφωνα με τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 71 ν. 2190/20. Κατά πρωτοτυπία όμως της ελληνικής νομοθεσίας, στην προκειμένη περίπτωση η παρ. 5 του άρθρου 16 ν. 2515/97 καθιερώνει, υπό συγκεκριμένες ελεγκτικές προϋποθέσεις, την εναλλακτική λύση μιας απλουστευμένης "λογιστικής" διαδικασίας συγχώνευσης πιστωτικών ιδρυμάτων μέσω της ενοποίησης των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού των συγχωνευόμενων τραπεζών σύμφωνα με την τελευταία κλεισμένη χρήση, όπως αυτά εμφανίζονται σε προς τούτο συντασσόμενους και με κοινή ακόμη ημερομηνία ισολογισμούς, οι οποίοι στη συνέχεια μεταφέρονται ως στοιχεία του ισολογισμού της απορροφώσης / εξαγοράζουσας ή της προερχόμενης από τη συγχώνευση νέας τράπεζας⁵⁹. Βάσει εξ άλλου της παραπάνω διάταξης του ν. 2515/97, ως μετοχικό κεφάλαιο της τελευταίας στην περίπτωση αυτή θεωρείται το άθροισμα των μετοχικών κεφαλαίων των συγχωνευόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων. Λόγω της βεβαιωμένης προφανώς γραμματικής διατύπωσης ολοκλήρου του άρθρου 16 ν. 2515/97, ιδιαίτερα δε της παρ. 5 αυτού, δημιουργείται ίσως η εντύπωση κατ' αντιπαράθεση προς το λεκτικό της παρ. 4, ότι η προσφυγή στην απλουστευμένη λύση της "λογιστικής" συγχώνευσης πιστωτικών ιδρυμάτων απαλλάσσει και από την έγκριση της με τον τρόπο αυτό μεθόδευσης από τις Γ.Σ των συγχωνευόμενων τραπεζών. Τούτο όμως σε καμία περίπτωση δεν ευσταθεί, αποδεικνύεται δε τόσο από την αναφορά στις εγκριτικές Γ.Σ στη μετέπειτα διατύπωση της παρ. 9 του ίδιου άρθρου, όσο και από τη

⁵⁹ Αναλυτικότερα, Βελέντζας, οπ, 461 επ. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 457, 459 επ, 462 επ. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 26 επ. Χατζηγάγιος, οπ, 832 επ. Χατζηγιάννη, οπ. Σ. Ψυχομάνη, Τραπεζικές δραστηριότητες αμφισβητήσιμης νομιμότητας, 2002, 48 επ. Σημειώνεται πάντως, ότι σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 16 ν. 2515/97 το τυχόν υφιστάμενο στα στοιχεία του παθητικού των συγχωνευόμενων εταιριών υπόλοιπο ζημιών τρέχουσας ή προηγούμενων χρήσεων εμφανίζεται σε ιδιαίτερο λογαριασμό στον ισολογισμό του προερχόμενου από τη συγχώνευση πιστωτικού ιδρύματος, βλ. Βελέντζα, οπ, 463.

συμπληρωματική αρχική παραπομπή της παρ. 2 του υπόψη άρθρου στις διατάξεις των άρθρων 69–80 ν. 2190⁶⁰, όπου βέβαια περιλαμβάνεται και η κατ' άρθρο 72 ν. 2190/20 διαδικασία έγκρισης της συγχώνευσης από τις Γ.Σ. όλων μάλιστα των κατηγοριών μετόχων των εμπλεκόμενων εταιριών.

6. Έτσι όμως αναφέρεται πρώτα το ζήτημα του κατά πόσον η ανωτέρω απλουστευμένη διαδικασία της "λογιστικής" συγχώνευσης είναι συμβατή με την τρίτη οδηγία 78/855/ΕΟΚ καθώς και αν μπορεί τυχόν να επεκταθεί προκειμένου και περί της τηρητέας διαδικασίας από την αλλοδαπή συγχωνευόμενη κοινοτική τράπεζα. Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά δεν φαίνεται να παρουσιάζει ιδιαίτερο πρόβλημα. Κατά ταύτα, η διαδικαστική διαφοροποίηση της παρ. 5 του άρθρου 16 ν. 2515/97, από τη στιγμή που οιονεί αυταπόδεικτα⁶¹ δεν επιφέρει ουσιαστική απόκλιση σε σχέση με τις ρυθμίσεις της παραπάνω τρίτης οδηγίας και το προστατευτικό κέλυφος που οι τελευταίες επιδιώκουν να επιβάλουν προς όφελος των μετόχων, των δανειστών, των συναλλασσόμενων τρίτων και των εργαζομένων στις συγχωνευόμενες επιχειρήσεις, δεν μπορεί κατ' αποτέλεσμα να θεωρηθεί ως αντιβαίνουσα στο πνεύμα και τις επιταγές του κοινοτικού εταιρικού δικαίου. Άλλο όμως το θέμα του αν η ανωτέρω απλουστευμένη διαδικασία είναι δυνατόν να τηρηθεί και από το αλλοδαπό συγχωνευόμενο πιστωτικό ίδρυμα, όπου βέβαια η απάντηση είναι αρνητική στον βαθμό που η εφαρμοστέα εθνική του νομοθεσία δεν προβλέπει ρητά παρόμοια διαδικαστική διευκόλυνση.

Πιο σύνθετο πάντως και με σαφώς μεγαλύτερη πρακτική σημασία προβάλλει το ερώτημα περί του αν εφαρμόζεται σε περίπτωση τραπεζικής συγχώνευσης το άρθρο 78 ν. 2190/20 για την απορρόφηση θυγατρικής κατά 100% εταιρίας⁶², το κυριότερο δε αν τυγχάνει εφαρμο-

⁶⁰ Ανωτ. σημ. 54.

⁶¹ Κάτι τέτοιο φυσικά δεν θα συνέβαινε, αν γινόταν δεκτή η άποψη περί απαλλαγής της "λογιστικής" συγχώνευσης πιστωτικών ιδρυμάτων από την έγκριση των Γ.Σ των συγχωνευόμενων τραπεζών σύμφωνα με τα προλεχθέντα (ανωτ. σημ. 60), γεγονός που συντηρεί πιο αποφασιστικά υπέρ της αρνητικής απάντησης σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

⁶² Αντί πολλών, ανωτ. σημ. 9, 25, 53. Πιο πρόσφατα και συγκεντρωτικά, Α. Καραγκουνίδης σε ΔικΑΕ, τ. 8, σπ, 78. Ειδικότερα, Καραγκουνίδης, Ανώμαλη συγχώνευση και διάσπαση ανωνύμων εταιριών, σπ, 414 επ. Α. Γεωργακόπουλου, Συγ-

γής στην προκειμένη περίπτωση η παρ. 2 του ενλόγω άρθρου, βάσει της οποίας και υπό ορισμένους όρους δεν απαιτείται εγκριτική απόφαση των Γ.Σ των συγχωνευόμενων εταιριών⁶³. Το όλο θέμα αποκτά πρόσθετο ενδιαφέρον ενόψει διασυννοριακής συγχώνευσης εντός του ΕΟΧ, όπου εμπλέκεται πιστωτικό ίδρυμα διεπόμενο από το ελληνικό δίκαιο. Η πρώτη αυθόρμητη απάντηση στο πρόβλημα μοιάζει να είναι θετική, δεδομένου ότι η παρ. 2 του άρθρου 16 ν. 2515/97 παραπέμπει και στο άρθρο 78 ν. 2190/20⁶⁴. Μια προσεκτικότερη όμως προσέγγιση αναδεικνύει, ότι το ειδικό και οπωσδήποτε μεταγενέστερο⁶⁵ άρθρο 16 ν. 2515/97 δεν κάνει καμία ιδιαίτερη εφαρμοστική αναφορά στην ιδιομορφία απουσίας εγκριτικών της συγχώνευσης Γ.Σ κατ' άρθρο 78 ν. 2190/20 ούτε προκειμένου και περί της "λογιστικής" τραπεζικής συγχώνευσης σύμφωνα με την παρ. 5 του υπόψη άρθρου 16. Αντίθετα μάλιστα, η γραμματική διατύπωση της παρ. 9 του τελευταίου αυτού άρθρου⁶⁶ δημιουργεί πιθανόν την εντύπωση περί ανάγκης έγκρισης των συγχωνεύσεων ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων από τις Γ.Σ των εμπλεκόμενων νομικών προσώπων χωρίς εξαίρεση. Κάλιστα όμως μπορεί να υπάρξει σοβαρός αντίλογος στην τελευταία αυτή άποψη, ο

χώνευση α.ε δι' απορροφήσεως θυγατρικής (κατά 100%) εταιρείας (γνμδ), ΔΕΕ, 2002, 10 επ. Περαιτέρω επισημαίνεται, ότι η ευχέρεια του άρθρου 78 ν. 2190/20 αφορά μόνον τη συγχώνευση με απορρόφηση και όχι με εξαγορά, δεδομένου ότι το άρθρο 79 του ίδιου νόμου περί εξαγοράς ως πράξης εξομοιούμενης με συγχώνευση παραπέμπει στις διατάξεις των άρθρων 69 έως και 77 ν. 2190/20, εξαιρώντας ρητά το υπόψη άρθρο 78, βλ. *Μούζουλα σε ΔικΑΕ*, σπ, 79, αριθ. 7. Τέλος, για την απορρόφηση κοινής α.ε του ΕΟΧ από άλλη κατέχουσα το 90% ή και περισσότερο του μετοχικού της κεφαλαίου (*συμπεριλαμβανομένων* και των τραπεζικών, ανωτ. σημ. 18, 33) με σκοπό τη σύσταση ευρωπαϊκής εταιρίας, βλ. άρθρο 31 παρ. 2 κανονισμού SE.

⁶³ Τυπικά πρόκειται για απαλλαγή από δύο Γ.Σ, της απορροφώσης μητρικής και της απορροφώμενης θυγατρικής εταιρίας. Ουσιαστικά όμως πρόκειται για την ίδια Γ.Σ, εφόσον εκείνη της κατά 100% θυγατρικής αποτελείται από τον ή τους εκπροσώπους της μητρικής.

⁶⁴ Ανωτ. σημ. 54, 60.

⁶⁵ Λαμβανομένου υπόψη ότι το άρθρο 78 ν. 2190/20 προστέθηκε με το άρθρο 12 π.δ. 498/87 σε εναρμόνιση της ελληνικής εταιρικής νομοθεσίας προς τα άρθρα 24-26 της τρίτης κοινοτικής οδηγίας 78/855/ΕΟΚ (ανωτ. σημ. 9).

⁶⁶ Όπου, μεταξύ πολλών άλλων, απαλλάσσονται παντός φόρου, τελών κλπ και οι αποφάσεις των Γ.Σ των συγχωνευόμενων εταιριών (ανωτ. σημ. 50).

οποίος συνοψίζεται στο ό,τι ο νομοθέτης κατά τη σύνταξη της φορολογικού αποκλειστικά χαρακτήρα παρ. 9 του άρθρου 16 ν. 2515/97 είχε κατά νου το συνήθως συμβαίνον, δεν θέλησε δε με τον τρόπο αυτόν σε καμία περίπτωση να παραμερίσει την ευκολία απλοποιημένης απορρόφησης θυγατρικών εταιριών των παρ. 1 και 2 του άρθρου 78 ν. 2190/20, πράγμα που σαφώς υποδηλώνεται μέσω της ευρύτερου περιεχομένου διάταξης της παρ. 2 του άρθρου 16 ν. 2515/97 κατά τα ανωτέρω. Προς την άποψη αυτή μοιάζει να συνηγορεί και η διατύπωση του εδ. β', περ. α' της παρ. 18 ν. 2515/97⁶⁷, βάσει της οποίας με σκοπό την έγκριση τραπεζικής συγχώνευσης από την ΤτΕ απαιτείται, μεταξύ άλλων, η υποβολή των σχετικών αποφάσεων των Δ.Σ και όχι των Γ.Σ. των συγχωνευόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων. Ετσι, από το σύνολο των προεξετασθέντων, επιστημονικά τουλάχιστον φαίνεται να υπερισχύει η άποψη της συμβατότητας της απλοποιημένης απορρόφησης 100% θυγατρικών κατ' άρθρο 78 ν. 2190/20 και υπό το ειδικό καθεστώς των τραπεζικών συγχωνεύσεων του άρθρου 16 ν. 2515/97. Στην περίπτωση άλλωστε μιας τέτοιας διασυννοριακής απορρόφησης με εμπλοκή ελληνικού πιστωτικού ιδρύματος στον ευρύτερο κοινοτικό χώρο, αυτή διευκολύνεται οπωσδήποτε από την εναρμονιστική επίδραση και στο αλλοδαπό εφαρμοστέο δίκαιο των προβλεπόμενων τέτοια μορφή απλοποιημένης συγχώνευσης άρθρων 24 επ. της τρίτης οδηγίας 78/855/ΕΟΚ⁶⁸. Παρ' όλα αυτά, η πιθανότητα, μικρή έστω, πρακτικής εμπλοκής του ζητήματος κατά το εγκριτικό στάδιο παρόμοιας απορρόφησης βάσει του προαναφερθέντος επιχειρήματος από τη διατύπωση της παρ. 9 του άρθρου 16 ν. 2515/97 συνηγορεί μάλλον υπέρ της ασφαλέστερης λύσης της προγενέστερης έγκρισης και της συγκεκριμένης απορρόφησης από τις Γ.Σ των συγχωνευόμενων εταιριών, διαδικασία άλλωστε σαφώς διευκολυνόμενη από την ουσιαστική ταυτότητα των μετόχων των εν λόγω τραπεζών⁶⁹.

⁶⁷ Ανωτ. σημ. 57.

⁶⁸ Σαμαρά / Δούβλης, οπ, 76. Επίσης, ανωτ. σημ. 65.

⁶⁹ Ανωτ. σημ. 63. Αυτοί φαίνεται να ήσαν και οι λόγοι που επικράτησαν στην επιλογή τελικά της διαδικασίας έγκρισης από τις Γ.Σ των συγχωνευόμενων τραπεζών της πρόσφατης απορρόφησης από την Εθνική Τράπεζα της κατά 100% γαλλικής θυγατρικής της Banque Nationale de Grèce – France (ανωτ. σημ. 51).

7. Κατά τα λοιπά, εφόσον η συγκεκριμένη διασυνοριακή συγχώνευση αφορά ελληνική εισηγμένη τραπεζική εταιρία, το ΔΣ του ΧΑΑ θα πρέπει να εκρίνει το ενημερωτικό δελτίο για τη συγχώνευση, κατ' ορθότερη άποψη πριν την εταιρική έγκριση της συγχώνευσης σύμφωνα με τα παραπάνω⁷⁰. Σε σχέση εξ άλλου γενικότερα με τους ιδιαίτερους όρους χρηματιστηριακής έγκρισης μιας συγχώνευσης, διασυνοριακής ή μη, βάσει του ισχύοντος καθεστώτος⁷¹ της απόφασης υπ' αριθ. 19/15.11.1999 του Δ.Σ ΧΑΑ σε περίπτωση απορρόφησης από εταιρία εισηγμένη στο Χρηματιστήριο άλλης μη εισηγμένης, θα πρέπει για τη συμπληρωματική εισαγωγή των μετοχών της πρώτης, που θα προκύψουν από την αύξηση του κεφαλαίου της λόγω της απορρόφησης καθώς και την προγενέστερη έγκριση του αντίστοιχου ενημερωτικού δελτίου να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, η αναλυτικότερη παρουσίαση των οποίων υπερβαίνει τα όρια αυτής της μελέτης⁷². Εκείνο πάντως που ενδιαφέρει ειδικότερα στην προκειμένη περίπτωση, δεδομένου ότι αναφέρεται εμμέσως στην αναγνώριση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων εταιριών, άρα και τραπεζών, είναι ο εκ των τιθέμενων ως άνω προϋποθέσεων φορολογικός έλεγχος της απορροφώμενης, η οποία, αν δεν εδρεύει στην Ελλάδα, θα πρέπει να υποστεί τον υπόψη έλεγχο από ελεγκτικό και λογιστικό οίκο διεθνούς κύρους, με σύνταξη από μέρος του τελευταίου ειδικής έκθεσης για τυχόν φορολογικές της υποχρεώσεις⁷³. Ανάλογοι όροι ισχύουν και προκειμένου για απορρόφηση μεταξύ εισηγμένων εταιριών καθώς και εξαγοράς από εισηγμένη με στόχο την απόκτηση ελέγχου εισηγμένης ή μη εταιρίας κ.ά. Ολοκληρώνοντας περί συγχώνευσης τραπεζικής εταιρίας εισηγμένης στο ΧΑΑ, χρήσιμο είναι να έχει κανείς επίσης

⁷⁰ Έτσι, Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ. 465. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, 75, αριθ. 14. Χατζηγάγιος, οπ, 831.

⁷¹ Για παλαιότερα, Μούζουλας, οπ και 458 επ, αναφερόμενος και στην απόφ. ΔΣ ΧΑΑ της 14.5.92. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 13 επ. Χατζηγάγιος, οπ και 837. Βλ. και Π. Δρακόπουλου, Ενημερωτικό δελτίο εισαγωγής στο Χρηματιστήριο μετοχών από συγχώνευση (γνμδ), ΔΕΕ, 1997, 929 επ, 936.

⁷² Βλ. απόφ. Δ.Σ ΧΑΑ 19/15.1.99 (ΦΕΚ/Β/40/27.1.99 και ΕΤρΑΕΧρΔ, 1999, 278 επ), όπως αυτή τροποποιήθηκε πρώτα από την απόφ. Δ.Σ ΧΑΑ 28/20.9.99 (ΕΤρΑΕΧρΔ, 2000, 281), κατόπιν δε με την απόφ. Δ.Σ ΧΑΑ 42/27.1.00 (ΕΤρΑΕΧρΔ, 2000, 578). Για το ίδιο θέμα, Μούζουλας σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 14β.

⁷³ Βλ. απόφ. Δ.Σ ΧΑΑ 19/15.1.99 (ανωτ. σημ. 72), υπό Α.3.

κατά νου τις γενικότερες αναφορικά με τη συγχώνευση διατάξεις του π.δ. 348/85 "περί καθορισμού των όρων κατάρτισης, ελέγχου και διάδοσης του ενημερωτικού δελτίου που πρέπει να δημοσιεύεται για την εισαγωγή κινητών αξιών στο ΧΑΑ"⁷⁴. Ακόμη, την απόφαση του ΔΣ ΧΑΑ υπ' αριθ. 57/22.9.2000 σχετικά με την ειδικότερη διαδικασία εισαγωγής νέων μετοχών, οι οποίες προέρχονται από συγχώνευση με απορρόφηση⁷⁵.

Όμως μία διασυνοριακή συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ε.Ε, όπου μετέχει ελληνική τράπεζα, αναπόφευκτα θέτει και θέμα ενδεχόμενης εφαρμογής των κοινοτικών ρυθμίσεων ως προς τον έλεγχο των συγκεντρώσεων⁷⁶. Παράλληλα, υπό τον πραγματικό πάντα όρο εμπλοκής ελληνικής τραπεζικής εταιρίας στο εγχείρημα και ανάλογα φυσικά με την περίπτωση, τυγχάνουν εφαρμογής και οι ισχύουσες διατάξεις των άρθρων 4 επ. ν. 703/77, που αφορούν τη συγκέντρωση επιχειρήσεων⁷⁷. Τέλος, το ιδιαίτερα λεπτό ζήτημα της προστασίας των

⁷⁴ Δρακόπουλος, οπ, 931 επ. Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 458. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, οπ, αριθ. 14. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, Παράρτ. 80, οπ, αριθ. 25. Χατζηγάγιος, οπ, 831.

⁷⁵ ΦΕΚ/Β/88/31.1.01 και Μούζουλας σε ΔικΑΕ, 75, οπ, αριθ. 14α.

⁷⁶ Περιεκτικά, Ι. Σχινά, Ο έλεγχος των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων, ΔΕΕ, 1995, 152 επ. Εταιρεία Δικαίου Ανταγωνισμού (Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο), Ο έλεγχος συγκεντρώσεων επιχειρήσεων στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, 1998. Α. Κοτσίρη, Δίκαιο ανταγωνισμού, 2000 (3^η εκδ), 549 επ, 562 επ, 580 επ. Του ίδιου, Εμπορικό Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2001, 349 επ. Γ. Καρύδη, Ευρωπαϊκό δίκαιο επιχειρήσεων και ανταγωνισμού, 2001, 204 επ. Ν. Κοσμίδη, Διεθνείς συγκεντρώσεις επιχειρήσεων, 2002, 55 επ, 117 επ, με αντίστοιχη αναφορά στην εξωεδαφική εφαρμογή του κανονισμού 4064/89 καθώς και τον πολλαπλό έλεγχο των διεθνών συγκεντρώσεων. Πιο πρόσφατα, J. Rivas/F. Stroud, Developments in EC competition law in 2001: an overview, C.M.L.R, 2002, 1101 επ, ιδιαιτ. 1136 επ.

⁷⁷ Μούζουλα, Η συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων με το ν. 2515/97, οπ, 459. Γ. Παπαϊωάννου, Συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων και Επιτροπή Ανταγωνισμού, Δελτ.ΕΕΤ, τεύχ. 15/1998, 14 επ. Εταιρεία Δικαίου Ανταγωνισμού, οπ. Χατζηγάγιος, οπ, 842 επ (ανωτ. σημ. 44). Γενικότερα και ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, βλ. Δ. Τζουγανάτου, Ο έλεγχος συγκεντρώσεων επιχειρήσεων με τον ν. 703/77 στο Ι. Σχινά, Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού (Η πρακτική της ΕΠΑ/ΕΑ), 1992, 243 επ. Ι. Σχινά, Αντί επιλόγου: οι πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις στον ίδιο, Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού. Η πρακτική της ΕΠΑ/ΕΑ, οπ, 329 επ. Του ίδιου, Ο έλεγχος των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων,

συμφερόντων των εργαζομένων σε παρόμοια διασυνοριακή συγχώνευση ρυθμίζεται βάσει των εναρμονισμένων με το αντίστοιχο παράγωγο κοινοτικό δίκαιο⁷⁸ εθνικών νομοθεσιών, που διέπουν σύμφωνα με τα ήδη λεχθέντα τις συγχωνευόμενες τράπεζες. Όσον αφορά το τμήμα εφαρμογής της σχετικής ελληνικής νομοθεσίας⁷⁹, αυτό καλύπτεται από το πρόσφατο π.δ. 178/02⁸⁰, το άρθρο 11 του οποίου αντικατέστησε το προϊσχύον π.δ. 572/88⁸¹.

οπ, 150 επ, 153 επ. Δ. Κουτσούκη, Ελεγχος συγκεντρώσεων επιχειρήσεων (Ερμηνεία των άρθρων 4-4στ ν. 703/77), 1997. Κοτσίρη, Δίκαιο ανταγωνισμού, οπ, 553 επ, 557 επ. Κοσμίδη, οπ, 99 επ, σχετικά με την εξωεδαφική εφαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας ελέγχου των συγκεντρώσεων. Ι. Ρόκας, οπ, 287 επ.

⁷⁸ Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, οπ, 83 επ, 185 επ. Πιο πρόσφατα, Γ. Τράντα, Το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ για τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεων, ΔΕΕ, 1999, 384 επ. Χατζηγάγιος, οπ, 839. Δούβλη, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα κακοσμοιοποιημένη πραγματικότητα, οπ, 42 επ, με εκτενείς βιβλιογραφικές παραπομπές.

⁷⁹ Παλαιότερα, αντί πολλών, Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, οπ, 78 επ. Ειδικότερα για τη συγχώνευση τραπεζών και το άρθρο 11 ν. 2292/53 (ανωτ. σημ. 41-43), βλ. Δούβλη, οπ, 83. Βελέντζας, οπ, 463, σημ. 45. Χατζηγάγιος, οπ, 838.

⁸⁰ Σχετικά, Α. Μετζητάκου, Διατηρητέα δικαιώματα εργαζομένων κατά την μεταβίβαση της επιχείρησης, ΔΕΝ, 2002, 1377 επ. Τ. Λιζάρδου, Ο διαχωρισμός συγκεκριμένων λειτουργιών ενός κλάδου ή τμήματος επιχείρησης από τον κύριο κορμό της - Οι φορολογικές και εργασιακές συνέπειες, ΔΕΕ, 2002, 958 επ. Γ. Θεοδόση, Μεταβίβαση επιχείρησης-Προστασία εργαζομένων, Συνήγορος, τεύχ. 33/2002, 334 επ.

⁸¹ Επιλεκτικά, Γ. Λεβέντη, Μεταβίβαση επιχείρησης και συνέπειες για τις εργασιακές σχέσεις, ΔΕΝ, 1989, 1169 επ. Του ίδιου, Μεταβίβαση-συγχώνευση επιχειρήσεων ..., ΔΕΝ, 2001, 313 επ. Β. Δούκα, Η μεταβολή του προσώπου του εργοδότη. Μία προσέγγιση του θεσμού, ΕΕΔ, 1992, 433 επ. Της ίδιας, Η μεταβίβαση των επιχειρήσεων και ο πολυεθνικός όμιλος επιχειρήσεων, ΔΕΕ, 1998, 819 επ. Α. Καρακατσάνη / Σ. Γαρδίκια, Ατομικό Εργατικό δίκαιο, 1995 (5^η εκδ.), 523 επ. Δ. Τραυλού-Τζανετάτου, Συγχώνευση επιχειρήσεων, πρακτική της εκμετάλλευσης και αρχή της ίσης μεταχείρισης (γνμδ), ΕλλΔνη, 1995, 807 επ. Δ. Ζερδέλη, Μεταβίβαση επιχείρησης και συνέπειες για τις εργασιακές σχέσεις, ΔΕΕ, 1996, 238 επ. Μούζουλας, οπ, 455. Ο ίδιος σε ΔικΑΕ, Παράρτ. 80, οπ, αριθ. 23. Τράντας, οπ. Σ. Βλασιού, Συγχώνευση επιχειρήσεων και κατάλυση εργασιακών δικαιωμάτων, ΕΕΔ, 2001, 963 επ. Του ίδιου, Επίτομο Ατομικό Εργατικό Δίκαιο, 2001, 131 επ. Χατζηγάγιος, οπ, 838 επ. Κ. Μπακόπουλου, Εξαγορά επιχείρησης

8. Ενόψει του συνόλου των προεξετασθέντων, εκείνο που συμπερασματικά προκύπτει γενικότερα είναι κατ' αρχάς η υπό τις επιταγές της παγκοσμιοποιημένης πλέον οικονομίας⁸² αυξανόμενη διαρκώς ομογενοποίηση μεταξύ των θεσμικών παραμέτρων Οικονομίας και Δικαίου⁸³. Ιδιαίτερα αισθητό, οπωσδήποτε δε αμεσότερα αντιληπτό είναι το φαινόμενο στον τομέα των συναλλακτικών δικαιοκων σχέσεων, γεγονός που από μόνο του συντείνει στη διαμόρφωση νέων επιστημονικών δεδομένων. Με τον τρόπο αυτόν, η ήδη προ πολλών ετών εκκίνηση αλλαγών στην παραδοσιακή οριοθέτηση κλάδων του ιδιωτικού κυρίως δικαίου, όπως χαρακτηριστικά συνέβη μεταξύ αστικού και εμπορικού δικαίου με την εμφάνιση του Δικαίου των Συναλλαγών (Business law, Droit des affaires)⁸⁴, υπό την πίεση των νεότερων παγκοσμιοποιημένων εξελίξεων επιταχύνεται. Ταυτόχρονα, ακόμη και οι εκσυγχρονισμένες αυτές νομικές τάσεις διαφοροποιούνται περαιτέρω, με ενδεικτική τη μετεξέλιξη ενός μεγάλου μέρους του ιδιωτικού δικαίου προς την κατεύθυνση του Δικαίου της επιχείρησης (Enterprise law, Droit de l'entreprise)⁸⁵. Παράλληλα ανεξίτημη υπήρξε και η πο-

και εργασιακές σχέσεις στο "Εξαγορά Επιχειρήσεων", Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2001, 553 επ., ιδιαιτ. 562 επ. *Ε. Μηλιάρα*, Προστασία εργαζομένων κατά τη μεταβίβαση επιχειρήσεων, ΕΕΔ, 2002, 769 επ. *Ψυχομάνης*, οπ, 59 επ, θίγοντας και γενικότερα εργασιακά προβλήματα.

⁸² Ανωτ. σημ. 2, 4.

⁸³ *Δούβλης*, οπ, 107 επ. *Του ίδιου*, Η μεταβίβαση τραπεζικής πίστωσης με αλληλόχρεο λογαριασμό, οπ, 24, σημ. 13, με πληθώρα βιβλιογραφικών παραπομπών. *Του ίδιου*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, οπ, 19 επ, 55. Ακόμη, *Περάκης*, οπ, 63 επ. *Βούτση*, Γενικών Εμπορικών Δίκαιον, οπ, 26 επ, 156. *Π. Γκλαβίνη*, Η νομική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, 2002, 103 επ. *Ι. Ρόκας*, οπ, 3 επ, 6 επ.

⁸⁴ *Αντικροσωπευτικά*, *Βούτσης*, οπ, 20 επ. *Δούβλη*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, οπ, 21, σημ. 7, με περαιτέρω παραπομπές. *Ι. Βούλγαρη*, Παγκοσμιοποίηση και ενοποίηση του δικαίου. Επίδραση στις πηγές και στα πλαίσια ενοποίησης του δικαίου στο "Το Δίκαιο μπροστά στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης", οπ, 149 επ.

⁸⁵ *Β. Δούβλη*, Εισαγωγή στην έννοια του δικαίου της επιχείρησης, Πειρ.Ν, 1981, 3 επ. *Του ίδιου*, Η συμβολή του δικαίου της επιχείρησης στην επίλυση του προβλήματος της μονοπρόσωπης εταιρίας, Αφ. Κ. Ρόκαν, 1985, 125 επ. *Ι. Ρόκα*, Εισαγωγή στο δίκαιο των επιχειρήσεων, 1991, 1 επ, 14 επ. *Ν. Ρόκα*, Στοιχεία Ε-

ρεία του Οικονομικού δικαίου, εσωτερικού και διεθνούς⁸⁶, που από μεταφορέας στην ουσία του κρατικού παρεμβατισμού στο Δίκαιο μεταλλάσσεται σταδιακά σε ευρύτερο δικαϊκό τόπο των θεσμικών ρυθμίσεων για δημοσιονομική σταθερότητα, ανάπτυξη και ευημερία, συλλογική καθώς και ατομική. Ιδιαίτερα στα πλαίσια της κοινοτικής έννομης τάξης, το αποκαλούμενο "κοινοτικό Οικονομικό Δίκαιο" ευρίσκεται σε άμεση σύνδεση με τα θεμελιώδη οικονομικά δικαιώματα των δραστηριοποιημένων στον ΕΟΧ φυσικών και νομικών προσώπων⁸⁷. Τούτο προσέλαβε εμφανέστερες διαστάσεις στον ευρωπαϊκό χώρο μετά την υιοθέτηση της ΟΝΕ στα πλαίσια της Ε.Ε στις αρχές της περασμένης δεκαετίας⁸⁸, οπότε το κοινοτικό πλέον δίκαιο μετατρέπεται πάγια σε βασικό συνθετικό παράγοντα του Οικονομικού δικαίου.

Βάσει αυτών, οι όποιες ειδικότερες αλλαγές στο εταιρικό καθώς και το τραπεζικό δίκαιο δεν θα μπορούσαν να κινούνται ανεξάρτητα. Με κεντρικό συντονιστή το κοινοτικό δίκαιο, οι ρυθμιστικές κινήσεις που παρατηρούνται στην προκειμένη περίπτωση συγκλίνουν ομόκεντρα, χωρίς βέβαια και να συμπίπτουν ή να αλληλοαναιρούνται. Δημιουργείται έτσι βαθμιαία ένα διευρυμένο σύνολο νομικών κανόνων,

μπορικού δικαίου, οπ, 2 επ. Βούτσας, οπ, 21 και γενικότερα 333 επ. Βούλαρης, οπ, 151 επ. Α. Γεωργακόπουλου, Η ανώνυμη εταιρία ως εταιρία και ως επιχείρηση, ΔΕΕ, 2002, 1183 επ. Επίσης, γενικότερα, Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, οπ, 141 επ. Σ. Μούζουλα, Η σύγχρονη προβληματική της επιχείρησης, σκέψεις με αφορμή το νέο Σχέδιο Εμπορικού Κώδικα στο "Το Σχέδιο του Εμπορικού Κώδικα", Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ελλήνων Εμπορικόλογων, 1996, 249 επ. Ι. Παπαγιάννη, Η επιχείρηση ως αντικείμενο δικαίου στο "Το Σχέδιο του Εμπορικού Κώδικα", οπ, 301 επ. Γ. Αρχανιωτάκη, Μεταβίβαση περιουσίας ή επιχείρησης, 1997, 305 επ. Γ. Τριανταφυλλάκη, Το συμφέρον της επιχείρησης ως κανόνας συμπεριφοράς των οργάνων της α.ε, 1998, 271 επ. Λιακόπουλου, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, οπ, 50 επ. Πέρακης, οπ, 365 επ. Α. Σκαλίδη, Εισαγωγή στο Εμπορικό δίκαιο, 1999 (5^η εκδ.), 201 επ. Κ. Παμπούκη / Π. Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη, Εμπορικό δίκαιο, 2001 (4^η εκδ.), 24 επ.

⁸⁶ Ανωτ. σημ. 11. Ευρύτερα, Γκλαβίνης, οπ, 143 επ.

⁸⁷ Χαρακτηριστικά, Σκανδάμη, Ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο και ελληνικό δίκαιο προσαρμογής, οπ και 270 επ. Γ. Καλαβρού, Θεμελιώδη οικονομικά δικαιώματα στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, 1985, 53 επ.

⁸⁸ Συγκεντρωτικά, Δούβλη, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, οπ, 56 επ, 65 επ.

που εμφορείται από τις ίδιες γενικές αρχές και το οποίο με τη σειρά του επηρεάζει συνεχώς αποφασιστικότερα τις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών της Ε.Ε. Πρόκειται με άλλα λόγια για το γνωστό και ως φαινόμενο της "κοινοτικοποίησης" (communitarization, communautarisation) των εθνικών δικαίων εντός του ΕΟΧ⁸⁹, το οποίο αφενός μεν περιορίζει αντιστρόφως το πεδίο εφαρμογής των κλασικών κανόνων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ως προς την άρση της σύγκρουσης των νόμων⁹⁰, αφετέρου δε επιτρέπει, μεταξύ άλλων, τη σταδιακή άμβλυση των γνωστών θεσμικών διαφορών μεταξύ αγγλοσαξωνικής και ηπειρωτικοευρωπαϊκής νομικής παράδοσης⁹¹. Το ίδιο φαινόμενο "ευθύνεται" και για την ολοένα μεγαλύτερη αποδοχή στις ημέρες μας από τον νομικό κόσμο κατά τα ανωτέρω της ευχέρειας διασυνοριακών

⁸⁹ Σχετικά, Γκλαβίνης, *οπ.*, 102. Γενικότερα, Ν. Σκανδάμη, Θεμελιώδη χαρακτηριστικά του κοινοτικού δικαίου στο "Εισαγωγή στις ευρωπαϊκές σπουδές", τ. Α', 2001, 319 *επ.* Χ. Δελγιάννη-Δημητράκου, Το συγκριτικό δίκαιο μπρος στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης στο "Το Δίκαιο μπροστά στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης", *οπ.*, 380.

⁹⁰ Χαρακτηριστικά, Λιακόπουλου, Από την αστική στην κεφαλαιουχική εταφία, *οπ.*, 95 *επ.* Παλαιότερα, Χ. Ταγαρά, Συγκρούσεις νόμων και κοινοτική έννομη τάξη, 1984, 81 *επ.*, 228 *επ.*

⁹¹ Λιακόπουλος, *οπ.*, 96. Απ. Γεωργιάδη, Νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας, 2000 (4^η εκδ.), 24 *επ.* Του ίδιου, Η παγκοσμιοποίηση ως πρόκληση για την ενόπιση του αστικού δικαίου στο "Το Δίκαιο μπροστά στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης", *οπ.*, 198. Με αφορμή την οικονομική ανάλυση του δικαίου, βλ. πρόσφατα και Α. Γεωργιάδη, ΔΕΕ, 2002, 1055 *επ.* Γενικότερα για τις θέσεις του αμερικανικού δικαίου στο ζήτημα, Φ. Κοζύρη, Εισαγωγή στο αμερικανικό δίκαιο, 2002, 207 *επ.*, 226 *επ.* Ι. Ρόκα, Εμπορικό δίκαιο-Γενικό Μέρος, *οπ.*, 11 *επ.* Εξ άλλου, μέσα από τη διαδικασία οιονεί αυτονομίας του δικαίου των συμβάσεων (contract law) σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως αφορμή περαιτέρω προσέγγισης μεταξύ κοινοτικού, αγγλοσαξωνικού, αλλά και αμερικανικού δικαίου, βλ. Δούβλη, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, *οπ.*, 19, σημ. 5, με επαρκείς βιβλιογραφικές αναφορές. Απ. Γεωργιάδη, Νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας, *οπ.*, 1 *επ.* Του ίδιου, *οπ.*, 201 *επ.* Κ. Κεραμιά, Εθνικός και υπερεθνικός δικαστικός χώρος. Τάσεις και προβληματισμοί στο "Το Δίκαιο μπροστά στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης", *οπ.*, 337 *επ.*, αναφερόμενος ιδιαίτερα στις εργασίες της Επιτροπής Lando. Τέλος, για τη σύγκλιση θέσεων αναφορικά με το κριτήριο της έδρας των εταιριών ως γνώμονα απονομής αντίστοιχης ιθαγένειας υπό το φως της ισχύουσας νομολογίας του ΔΕΚ, *ανωτ.* σημ. 28.

συγχωνεύσεων εταιριών, κατ' επέκταση δε και τραπεζών εντός της Ε.Ε, γεγονός που φαίνεται να έχει ευρύτερη θετική επίδραση και σε διεθνές ακόμη επίπεδο παρόμοιων συγχωνεύσεων. Με τον τρόπο αυτόν, παρά δε την απουσία μέχρι και σήμερα ειδικού νομικού πλαισίου από πλευράς κοινοτικού κυρίως δικαίου για τη διευκόλυνση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, οι τελευταίες κάνουν όλο και συχνότερα την εμφάνισή τους στην πράξη⁹², αποδεικνύοντας έτσι αδιαμφισβήτητα τη δύναμη των τρεχουσών οικονομικών συναλλαγών. Είναι η ίδια άλλωστε δυναμική, η οποία, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, ωθεί και στην εξεταζόμενη από την παρούσα μελέτη περίπτωση συγκεντροποίησης του πιστωτικού τομέα⁹³ στην αποφασιστικότερη προσέγγιση παλαιών και νέων δικαυκών κλάδων, όπως αυτοί του εταιρικού, τραπεζικού και Οικονομικού δικαίου.

⁹² Στον πιστωτικό, για παράδειγμα, τομέα, πρβλ. ΔΕφαθ 4340/98 (ανωτ. σημ. 14, *in fine*), αναφερόμενη στην απορρόφηση το 1993 από την αγγλική τράπεζα BARCLAYS PLC της γαλλικής θυγατρικής της BARCLAYS BANK SA. Σχετική και η ανακοίνωση no 93-2219/3.8.93 του Bourse de Paris. Άλλες γνωστές περιπτώσεις διασυνοριακών συγχωνεύσεων αποτελούν οι απορροφήσεις από την αγγλική SEMA GROUP PLC της γαλλικής θυγατρικής της FINANCIERE SEMA, από τη γαλλική BELMART SA της ισπανικής θυγατρικής της DAMART SA καθώς και από τη γαλλική PSA FINANCE HOLDING μιας πορτογαλικής θυγατρικής της, βλ. με συγκεκριμένα στοιχεία για όλα αυτά, *Caussain*, JCP, οπ, 898 επ. Του ίδιου, οπ, 130 επ.

⁹³ Ανωτ. σημ. 3-5, 12.